

## תקציר מנהלים

בשנים האחרונות הולכת וגוברת הנטייה לדבר על "מותו של פתרון שתי המדינות" ועל החלפתו במודל של מדינה אחת בין הים לירדן כפתרון לסכסוך הישראלי-פלסטיני. הטענה העיקרית היא שאין כיום אפשרות מעשית לחלוקה פיזית של הארץ, בשל הטשטוש המוחלט של הקו הירוק (הקו המבוסס על קווי שביתת הנשק בין ישראל לבין שכנותיה, שנקבע אחרי מלחמת העצמאות ומתחם את השטחים שישראל השתלטה עליהם במלחמת ששת הימים) והחיבור המעשי של יהודה ושומרון (הגדה המערבית) למדינת ישראל, המתבטא בהיקף הנרחב של ההתיישבות היהודית ושל הפעילות הישראלית – הביטחונית והאזרחית – באזור זה. מבחינה דמוגרפית, הוספת כלל הפלסטינים תושבי יהודה ושומרון לתוך המדינה משמעה כי קרוב לארבעים אחוזים מתושבי המדינה יהיו פלסטינים. אם גם רצועת עזה תיכלל במדינה האחת, אזי כמעט מחצית מתושבי המדינה יהיו פלסטינים.

בניגוד לעבר, כאשר רוב המצדדים ברעיון של מדינה אחת באו מקרב השמאל הרדיקלי או מקרב הציבור הערבי במדינה והתייחסו למדינה דו־לאומית או חסרת לאום, המודל העכשווי, הנתמך על ידי גורמים בימין ובמרכז הפוליטיים, מתייחס למדינה המשמרת את אופייה היהודי. במקביל נטען כי מודל זה אינו אמור להתנגש עם שימור אופייה הדמוקרטי של המדינה. לשם כך עולות הצעות שונות למודלים שיאפשרו לפלסטינים רמה מסוימת של שלטון עצמי במסגרת המדינה.

ההתפתחויות המובילות לכך שרעיון המדינה האחת צובר תאוצה, תוך דחיקת פתרון שתי המדינות הצידה, מחייבות ניתוח מעמיק של רעיון זה. חשוב במיוחד לזהות בהקדם האפשרי אם מסגרת של מדינה אחת היא אכן פתרון בר-קיימא לסכסוך. זוהי מטרת הניתוח נשוא חיבור זה.

קיימים מספר מודלים אפשריים לפתרון של מדינה אחת בין הירדן לים:

א. **מדינה יוניטרית** – מדינה אחת המשתרעת על כל השטח, ללא גבולות פנימיים כלשהם.

ב. **אוטונומיה פלסטינית טריטוריאלית** – מדינה שבתוכה יש שטח פלסטיני אוטונומי שבו מתקיים שלטון עצמי פלסטיני.

ג. **מדינה אחת פדרטיבית** – מדינה המחולקת למחוזות יהודיים ולמחוזות פלסטיניים, כאשר למחוזות סמכויות נרחבות, אך השלטון המרכזי משמר סמכויות ברמה הלאומית.

ד. **קונפדרציה** – מודל שבו יש חלוקה לשתי מדינות – פלסטינית ויהודית (ישראל) עם גבול מוגדר ביניהן, שהוא גבול פתוח, תוך יצירת ממשל ברמה הקונפדרטיבית, המשלב גורמים ישראליים ופלסטיניים ומקבל החלטות בתחומים מוגדרים כגון ביטחון חוץ וסחר חוץ.

חיבור זה מבקש להתקדם מעבר לשאלה העקרונית – שבה מתמקד הדיון הציבורי – האם ניתן לקיים מדינה אחת שהיא הן יהודית והן דמוקרטית? מטרתו לבחון את הישימות של רעיון המדינה האחת מבחינת אופן ההתנהלות של מדינה כזאת. הניתוח נעשה מזווית ראייה המתמקדת באינטרסים של ישראל ובהיבטים שמעסיקים את הציבור הישראלי.

לשם כך נבחנים ביחס לכל מודל מכלול פרמטרים: החלוקה הטריטוריאלית; מעמד ההתנחלויות; מעמד ירושלים; היבטי אזרחות ותושבות; סמכויות שלטוניות; מעורבות הפלסטינים בשלטון; חופש התנועה במדינה; סוגיית הפליטים; היבטים ביטחוניים; היבטים חברתיים; היבטים כלכליים ואזרחיים; שימור האופי היהודי של המדינה; שימור האופי הדמוקרטי והליברלי של המדינה; השלכות על אזרחי ישראל הערבים; השלכות על הרשות הפלסטינית; מעמד רצועת עזה; אופן כינון המודל; וההיתכנות של הגעה למודל. על סמך ניתוח פרמטרים אלה נבחנים סיכויי ההצלחה של המודל כפתרון קבע לסכסוך.

לאור הניתוח ניתן לסכם כי אף אחד מהמודלים אינו מצטייר כבעל פוטנציאל אמיתי להוות פתרון קבוע, יציב ומוצלח לסכסוך הישראלי-פלסטיני. הסיבה העיקרית לכך היא שבכל המודלים צפוי חיכוך רב בין התושבים הפלסטינים לתושבי ישראל. מכיוון שמדובר באוכלוסיות שיש ביניהן משקעים עמוקים של עוינות קשה רבת שנים וכן פערים במישור הדתי, התרבותי, החברתי והכלכלי, קיים חשש רציני מכך שהחיכוך המתמשך יוביל לחוסר יציבות במדינה, עד כדי עימותים פנימיים אלימים.

העוינות בין העמים צפויה לגבור בכל המקרים שהפלסטינים יהפכו להיות חלק ממדינה בעלת זהות יהודית, ללא מימוש זהותם הלאומית. בקונדפרציה יש מענה להיבט זה, ולכן במודל זה גלום סיכוי מסוים שלאורך זמן החיכוך יפחת.

שלילת מלוא הזכויות במדינה מהפלסטינים, מעבר לפגיעה באופי הדמוקרטי של המדינה, תעמיק את רגשות הקיפוח והאיבה, מה שעלול להוביל לפרצי אלימות ואפילו למלחמת אזרחים בתוך המדינה המקוטבת. מנגד, מתן זכויות שוות ומלאות לפלסטינים יכול להוביל למעורבות שלהם בשלטון שתפגע באופי היהודי של המדינה. מעבר לכך, גם במצב זה צפוי להמשיך להתקיים מתח בין הלאומים שעלול להסתיים באלימות. הקונפדרציה היא המודל היחידי שנותן מענה לחשש זה, בשל העובדה שכל עם שולט במדינתו.

כל המודלים מעמיסים נטל כלכלי כבד על ישראל, לאור החובה לדאוג לרווחתם של כל הפלסטינים המצטרפים למדינה. אומנם בקונפדרציה אין לישראל אחריות ישירה לרווחת תושבי המדינה הפלסטינית אך יש חשיבות למצבם הכלכלי, וצמצום הפערים הכלכליים בתוך הקונפדרציה חיוני ליציבותה. כמו כן, פיצול המדינה לחלקים, כפי שמוצע במודל האוטונומיה ובמודל הפדרציה, מייצר כפילויות, סרבול ובזבוז, בהתחשב בגודלה הקטן של המדינה.

נוסף על כך, כדי לכוון את המודלים נדרשת הסכמה פלסטינית עקרונית, וכן נדרש להגיע להסכמות רבות בין הצדדים על נושאים שנויים במחלוקת. קשה לראות כיצד מגבשים הסכמה שתכלול את כל אלה. יתרה מזאת, כל המודלים (למעט אולי המודל היוניטרי) מחייבים להגיע להסכמות עם נציגי הפלסטינים באופן מתמשך במהלך יישום המודל. צפויות אפוא מחלוקות בלתי פוסקות.

לעומת הפתרונות שנותחו, המדגישים המשך חיבור בין העם היהודי והעם הפלסטיני בשטח אחד בין הים לירדן, פתרון שתי המדינות מתבסס על רעיון של הפרדות. מודל זה לא נותח בחיבור זה אך זכה לניתוחים רבים לאורך השנים, כולל במסגרת המכון למחקרי ביטחון לאומי. לפתרון זה חסרונות משמעותיים שכן הוא מחייב לפצל את השטח ולפנות יישובים, וטמונים בו גם סיכונים ביטחוניים. עם זאת, בסופו של דבר, בשל חוסר ההיתכנות של מודל שבבסיסו חיבור בין עמים כפתרון יציב לסכסוך, כפי שמדגים הניתוח שנעשה, אצי נראה שפתרון של הפרדות כדרך לפתרון הסכסוך בטווח הארוך הוא הרע במיעוטו.